

ПРИНОСЪТ НА ВЪЗРОЖДЕНСКАТА ОБЩИНА ЗА ОБУЧЕНИЕТО НА СТАРОЗАГОРСКИ МЛАДЕЖИ В ЧУЖБИНА

Нейчо Кънев

Възрожденският идеал за човека не е потъмнял и до днес. Той има универсален географски, хронологичен и най-вече тематичен обхват. Ясно е, че в един частен случай като нашия проявите на гражданското общество трябва да се разглеждат в онази своеобразна незавършеност на продължителното натрупване и приносът на историческите личности. Достатъчно е да припомним за именитите старозагорци Александър Екзарх и Захарий Княжески. Те получават не само солидно образование в чужбина, но и установяват трайни връзки с научния и културния свят на Европа. По-късно З. Княжески и Ал. Екзарх стават представители на двете най-силни течения на външно влияние върху просветното движение у нас - източното и западното. Нека да не забравяме, че това е важен историко-политически факт. Без да навлизаме в дълбоките води на акциите пред Европа¹ не можем да отминем Парижкия български политически център от началото на 40-те години на XIX в.² Две години преди забележителната програма за новобългарска просвета и образование, записана в "писмогласието" на Неофит Рилски от 27 ноември 1845 г. до "градоначалниците" на Стара Загора³, се появява вълнуващият мемоар на Ал. Екзарх до Великите сили.⁴ Крайният вариант на документа включва граждански свободи, политическа и национална обособеност. В тези пространствени цели са поставени нравствените устои на конкретни искания. Те се свеждат до обучението на български младежи в западните университети и подпомагане развитието на просветното дело в България, и то в различни области. Младите българи трябва да учат "лекарство", "земеделство", "търговство", "художества и рукоделства".⁵

Ако сравним просветителската програма на двамата дейци, едва ли ще намерим в същността им противоречия. Когато още през 1847 г. монах Натанаил и З. Княжески пишат:

"О, ветре северни, на България повеи

и от очите нейни мъглата развей!",

те намекуват и за просветната роля на могъщата руска империя.

Именно в това начално време на безпределни надежди и илюзии, на културни настроения и търсения З. Княжески открива, че възрожденското общество се нуждае и от обществени институции като читалища и "публични библиотеки". В своето завещание, написано на 20 септември 1871 г. и обнародвано след смъртта му във в. "Напредък"⁶, той отбелязва: "Пълната моя библиотека, която може да се прочете за първа в Българско ..., остана в Мъглижкия манастир..." Не става дума за неговата чиста, човеколюбива, народополезна и неуморна талантлива дейност, изследвана от множество автори⁷, а за невероятното внушение на духа и нравствената сила на